

# Književnost v 20. Stoletju

## Franz Kafka (1883-1924)

Rodil se je leta 1883 v Pragi, premožni židovski trgovski družini. Študiral je pravo, služboval v zavarovalnici, ko pa je zbolel za tuberkulozo, se je upokojil in živel po zdraviliščih. Avtoritaren oče je zapustil neizrisen pečat v duševnosti občutljivega pisatelja. Kafka je zaslovel po zaslugi prijatelja Maxa Broda 40 let po svoji smrti, in danes velja za enega največjih pripovednikov 20. stoletja. Njegova besedila, tako kot Proustova in Joycova, so se obrnila k notranjem življenju, nezavednem, nedoločljivim in sanjskemu, s tem pa so prelomili s tradicionalnim pisanjem romana. Kafkova pripoved je stvarna, celo skopa, z razmeroma skromnim besednim zakladom vendar deluje kot nerazrešljiva uganka in je nenehen izziv za nove interpretacije.

Njegova dela:

- Kratke zgodbe (Preobrazba, Sodba, Vaški zdravnik, Godba, Pred vrati postave, Gladovalec)
- Romani – izidejo po njegovi smrti (Grad, Amerika, Proces)

*PREOBRAZBA* (1915), novela

V noveli se pokažejo 4 glavni motivi in sicer: preobrazba človeka v žival, motiv odnosa uslužbenca in avtoritete (namišljena moč avtoritete- moči ima tolikor kolikor mu je ti pustiš), odpoved družine sinu/brata, motiv smrti.

Zakaj se je preobrazba zgodila ?

- Nekaj ti onemogoča, da si kar si
- Konflikten odnos med očetom in sinom (pobeg pred očetom)
- Slab občutek, da nisi nikoli dovolj dober
- Neiskreni človeški odnosi, neizpoljene želje
- Želja po umetnosti, a je brez moči

V noveli imajo sanje posebno vlogo, saj pripoved funkcionira kot nadaljevanje sanj (na ravni nezavednega, krati pa niso nejas, saj vedno sanjam jaz), meje med zavestjo in podzavestjo se zabrišejo, tako sanje postanejo domnevna resničnost (Dalijeve ure). Glavni motiv –preobrazba – ima simboličen pomen, saj kaže odnos do lastnega življenja in do medčloveških odnosov. Hrana, ki pa si jo Gregor želi je duhovna hrana (družba, tolažba, rešitev).

Kafka piše dokaj preprosto, prevladujejo opis, gre za izrazito osebno perspektivo (pripovedovalec ni osebni) - personalna pripoved Gregorja Samse.

## James Joyce (1882-1941)

Rodil se je v Dublinu, šolal se je pri jezuitih, a je kasneje zavračal vero. Preselil se je v Pariz in nato živel v tujini (Zurichu, Trstu), v Dublin se je

vračal le v svojih delih in ko mu je umirala mati. Umrl je v Zurichu skoraj slep, morda je ravno zato poudarjal zvočno stran jezika, različne govorniške učinke, parodijo in besedne igre. Imel je ogromen vpliv v moderni književnosti, zaradi svojega virtuoznega jezika, enciklopedičnega znanja, pripovedne tehnike, s prikazom mesta Dublina. V svojih delih je sodobni svet povezal z mitološkim in se posvečal sanjam in podzavesti. Njegova dela – Izgnanci (drama), Ljudje iz Dublina (roman), Umetnikov portret (roman), Ulikses (roman), Finnegannevo bdenje (roman).

### *LJUDJE IZ DUBLINA*

Zbirka petnajstih kratkih zgodb, avtor je v zbirki prikazal Dublin iz štirih zornih kotov – otroštvo, odraščanje, zrelost in javno življenje. Joyce prikaže Dubličane v trenutkih epifanije (razsvetljenja), ko se zazrejo v svoje življenje in se zavedo lastne omrtvelosti in ujetosti, a se z resnico svojega bivanja ne zmorejo soočiti. Prebrani odlomek spada v sklop odraščanja-prikazuje dekle ujeta med dolžnostjo do družine in lastnim hrepenenjem, prav tedaj, ko bi se njene sanje lahko uresničile.

Evelina želi pobegniti s svojim ljubimcem v Buenos Aires, zgodba se začne, ko Evelina obuja spomine na otroštvo (in medias res – zgodba se nekje vmes začne), Frank ji daje ljubezen, ki je ne dobi od očeta (nasilen bil do matere), Evelina je obljubila umirajoči materi, da bo skrbela za družino dokler bo lahko. Evelini bi se lahko uresničile sanje, ker nima moči se upira, se odloči za pasivnost in ne odide s Frankom.

### *ULIKSES*

Avtor romana, kateri velja za mejnik v razvoju romana v 20. stoletju, se je motivno naslonil na Homerjev ep- Odisejo in tako postal novodobna verzija tega dela. Ulikses prikazuje en sam zelo običajen dan, 16. junij 1904, v življenju treh glavnih oseb: Leopold Bloom (Odisej)- zbiralec oglasov, jud, Stephen Dedalus (Telemah)- mladi izobraženec in umetnik ter nezvesta Leopoldova žena Molly (Penelope), amaterska pevka. Prav srečanja med Bloomom in Stephenom so nekakšen vrh dela, čepravi so le kratka in naključna. Dogajalni prostor je Dublin, ki ga je avtor tako natančno opisal, da bi iz opisa lahko ponovno zgradili mesto. Delo je sestavljeno iz 18 poglavij, vsako poglavje imenujemo po posameznih epizodah Odiseje. Izgubljenost človeka predstavlja nasprotje Odiseja (ki ve kam gre), ni moraliziranja, v ospredje postavlja umetnost in znanost. Vsako poglavje ima svoje prizorišče, svojo barvo (simbolično), simbol (dedič, vlačuga, zemlja, ... ), pripovedno tehniko (samogovor, satira, realizem, notranji monolog). Vsako poglavje pa ima tudi svoj zaščitni znak, tako kot funkcionira človeški organ (monolog Penelope- ženski spolni organi).

Zadnje poglavje je notranji monolog Penelope (2500 besed brez ločil), velja za prvi poskus notranjega monologa. Mollyine misli so hitre in preskakujejo s predmeta na predmet, sicer se vrtijo predvsem okoli moža. Avtorju simbol ženske pomeni rodovitnost, večne matere in ženske sploh. Dogajanje je postavljeno v posteljo, sredi noči, ko Molly ne more zaspati.

Notranji monolog je oblikovno sredstvo za predstavitev misli, vtisov ter asociacij človekove zavesti in podzavesti, kjer le-te niso razumsko artikulirane in tudi ne logično, slovnično in kronološko urejene. Zbuditi skuša iluzijo neposrednega prikazovanja psihičnih procesov.

## Marcel Proust (1871-1922)

Rodil se je v bogati, aristokratski družini, a je že kot deček zbolel za astmo, imel je tudi fobije (psihično in fizično šibak), a deležen je bil dobre izobrazbe, poleg tega pa so vsakdanje zadeve (kuhanje, pospravljanje) v njegovem življenju pozabljene. V mladosti je užival mondeno življenje, se ukvarjal z literaturo ter spoznaval najpomembnejše umetnike tistega časa. Po smrti matere in očeta se je vse bolj umikal iz mondenega življenja in se izoliral v zavetje s pluto obložene sobe. Med študijem prava se je posvetil tudi pisanju cikla romana Iskanje izgubljenega časa. Delo je sestavljeno iz 7 romanov:

1. V Swannovem svetu
2. V senci cvetočih deklet
3. V svetu Guermannesovih
4. Sodoma in Gomora
5. Ujetnica
6. Albertina je izignila
7. Spet najdeni čas

Proust je delo zasnoval leta 1909 in ga izpopolnjeval vse do smrti. Delo je pripoved o preobrazbi bolnega in introvertiranega otroka v umetnika, pronicljiva avtobiografija ter upodobitev življenja francoske visoko družbe na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Avtor življenja ne prikazuje kot objektivni pripovedovalec, ampak svet oblikuje kot skozi projekcijo lastne zavesti. Pripovedovalca razočarajo tako ljubezen kot prijateljstvo in življenje v visoki družbi. Odloči se napisati zgodovino svojega »izgubljenega časa« in brezplodnega življenja ter ga tako osmisliti. Končno sporočilo celotnega cikla je spoznanje, da samo umetniško ustvarjanje rešuje pred minljivostjo in daje življenju višji smisel.

Proust je verjel, da ima vsak človek DVA SPOMINA:

- Zavestno hotni spomin- razumska obnova nekdanjih dni, doživljajsko plitek in nepristen
- Nehotni spomin- edini pravi posredovalec, ki zmore odkriti pravo resničnost. Človeka spoznamo šele takrat, ko smo ga doživeli v sebi (prek nezavestnih stanj in smo njegovo skrivnost spoznali v ustvarjalnem preblisku).

Verjel je tudi, da ima obstajata dva časa :

- Objektivni čas- za vse enak, povzroča minevanje/bolečino
- Subjektivni čas- je negiben, neminljiv, vse se obnavlja, le mi nimamo moči, da bi to razumeli.

In v dve realnosti:

- Zunanja realnost
- Podzavestna realnost (nezavedno)- sanje in nehotni spomin.

Cikel je zgrajen na dejstvu o skritih zbiralnikih naše preteklosti v nezavednih delih našega jaza. Ničesar, kar smo doživeli se ne izgubi, vse nosimo sabo. Nehotnega spomina se spomnimo ob čutnih dražljajih (magdalence in lipov čaj).

REMINISCENCA- drobec iz nehotnega spomina. Celoten cikel se gilje okrog 4 tem- ČAS - je človeška usoda, ki ga ogroža, UMETNOST- pomeni mu pravo življenje, LJUBEZEN- je iluzija, ki jo človek naslika o ljubljem bitju, piše o tudi o homoseksualnosti, DRUŽBA- analiza družbe, razslojenost, se ji posmehuje.

### COMBRAY

Combray je prvi del prvega romana V Swannovem svetu. Dogajanje je postavljeno v namišljeno francosko mestece Combray. Marcel, glavni junak. Prihaja iz aristokratske družbe s kodeksom obnašanja. Marcel si strašno želi materine pozornosti, a ta ima vedno neke aristokratke opravke (obiske) in ne utegne, tako si Marcel izmišlja izgovore (je bolan, jo nujno potrebuje ...), da bi le prišla do njega. Avtor posebno pozornost posveča stanju polbudnosti (otroci še težje postavijo mejo med resničnostjo in sanjami v tem stanju). Predstavljena je tudi pomočnica Fransua, ki je prijazna do šefa, do ljudi na nižjem položaju pa zelo nesramna - katere strune igrajo, ko si v določeni okolici. Pripovedovalec je personalni. Avtor uporablja asociativno tehniko pisanja. Posebej za Prousta je značilen metaforičen slog in izjemno dolge povedi. Gre za podajanje človeške psihe in nehotnega spomina (odkrivanje sanj).

Proust je umrl zaradi preležalin leta 1922 z razrahljano psiho. Njegova hišna pomočnica pa je napisala knjigo Življenje s Prustom, kjer omenja da je pisatelj svoje zadnje dni preživel samo s kavo in kolačem nepremično v postelji.

## Rainer Maria Rilke (1875-1926)

Rodil se je 1875 v Pragi v tesnobnem družinskem okolju, oče je bil nezadovoljen, mati pa ambiciozna aristokratka, in tako je bil zakon obsojen na propad. Staršema se je sprva rodila hčerka a je umrla, mati se ni mogla spoprijeti z njeno smrtjo, tako je mladega Rainerja oblačila v punčko do 6 leta starosti. Rainer se je na željo staršev vpisal na vojaško šolo, a jo kasneje zapustil in se prepisal na študij literature, lik. umetnosti in filozofije. Spoznal je Salomo (15 let starejšo žensko), ki je postala njegova muza. V Berlinu je spoznal svojo ženo, a Rilke ni za družinsko življenje. Nekaj časa je bil tajnik znamenitega kiparja Rodina. Rilke velja za enega najvplivnejših pesnikov 20. Stoletja. Njegovo pesništvo se je gibalo na meji med simbolizmom in modernizmom.

- Nove pesmi 1907
- Nove pesmi drugačen del
- Devinske elegije 1923
- Soneti na Orfeja 1923
- Zapiski Malteja Lauridsa Breiggeja- roman

### *OTROŠTVO*

V liriki Rilkeja se prepletajo novoromantična občutja, dekadenci občutljivost in simbolično iskanje nevidne resničnosti. Za zbirko Knjiga slik je značilno, da avtor najavi pesmi kot podobe-slike, ki jih postavi pred bralca tako kot vstavi slikar podobo v okvir. Pesem Otroštvo podobno kot impresionistična slika oblikuje barvito podobo otroških doživetij, kot vstajajo iz pesnikovega spomina. Značilne so modernistično grajene podobe, ki se združujejo kot nepovezan niz asociacij in dinamičen tok zavesti. Pesem ne prinaša osebne izpovedi tudi lirski subjekt se umika, ampak podaja podzavest in v ospredju je psihična vsebina.

### *PANTER*

Z zbirko Nove pesmi upelje kiparsko fazo, za katero je značilno ostro opazovanje in natančnost izraza. Pisati začne predmete pesmi, kjer tretje osebni glas opisuje konkretne stvari, te pa se sproti spreminjajo v nosilce skritega pomena .

## Federico Garcia Lorca (1898-1936)

Rodil se je v Granadi v premožni družini, podal se je v študij književnosti in prava. Bil je prijatelj z Salvadorjem Dalijem in Luisom Buñuelom (režiser prvega nadrealističnega filma). Leta 1930 je odšel v Ameriko, priznal je tudi homoseksualno usmerjenost. 1936 ga fašisti ustrelijo. Pripadal je generaciji 27.- po 300 letnici pesnika Gongore, ga vzamejo za vzornika in modernizem poveže s klasiko.

Uvede nove poglede v pesništvo:

- V poeziji naj vlada intelekt
- Išče nove poti do lepote
- Pesem je samostojna, neodvisna, ustvari svoj svet oddalje od plitke vsakdanjosti
- Poezije se ne razlaga, ne interpretira, pesmi so zato, da presenečajo, vzbujajo, sugerirajo (predlagajo).

Dela: pesniške zbirke-Knjiga pesmi, Pesmi, Ciganske romance, Pesnik v New Yorku, drame - Lepa čevljarka, Krvava svatba, Žalostna pesem, Dom Bernarde Albe

### *SLOVO*

Osrednja tema Lorcove poezija je smrt. V pesmi Slovo je smrt pravzaprav obrnjena k življenju (balkon). Subjekt sluti smrt, a življenje gre naprej, ni pesimistično obarvana.

### *VITEZOVA PESEM*

Vitezova pesem je moderna vložna pesem, v kateri se združujejo hrepenenje po aboslutnem, slutnja smrti in vdanost v usodo. Je pesmimistično obarvana. Bralca vitezova pripoved spominja na občutek, ki ga vsi poznamo, ko moramo nekaj storiti, kljub temu da vemo da se ne bo dobro končalo. Velja za vložno pesem, ker ne poznamo povezave vitezove pripovedi, ni sklenjene podobe kaj se je zgodilo.

### *MESEČNIŠKA ROMANCA*

Pesniška zbirka Ciganske romance (1928) vsebuje 18 romanc, katere večina se navezuje na ciganski svet Andaluzije. Sestavljajo jih fragmentarne slike, polne nestvarnosti in izgubljenosti v času in prostoru. Mesečniška romanca prikazuje sanjsko, komaj zavedno dogajanje, v ospredju je simbolika zelene barve, ki nakazuje skrivnostno in usodno enotnost življenja in smrti. Mesečniška, zato ker avtor pesem umesti v čas, ko je lunina moč najmočnejša in njenega delovanja na nas ne moremo obvladovati. Romanca opisuje boj dveh tekmecev za ljubezen ženske, ki verjetno na koncu umre. Avtor izbere ravno cigane iz Indije, ker imajo željo po svobodi, po izživetju strasti, po izpolnitvi ljubezni.

## Guillsume Apollinaire (1880-1918)

Bil je francoski pesnik. V Parizu se je seznanil s slikarji kubisti in kubizem upeljal v svoje pesništvo »kubistična poetika«. V zbirki Kaligrami (1918) je eksperimentiral z obliko pesmi, ustvaril vizualno, likovno poezijo, prav tako pa v njej enači obliko in vsebino. Apollinaire je močno vplival na modernistične struje od dadaizma do nadrealizma ter tipografsko poezijo.

### CONA

Pesem Cona je bila prelomna, saj je z opuščanjem ločil, svobodno igro asociacij in podzavesti in z nelogičnim prikazovanjem časa in prostora vnesel v poezijo kubizem. Moderna se kaže v združevanju različnih motivnih dropcev (avtomobili, letala, mestnivrvež), nenavadnost in drznosti pesniških podob, a tudi v njeni obliki- menjavanje različnih vrst verzov in kitic, mešanje različnih ritmov, odsotnost ločil. Pesnik dejstev ne povezuje na logičen način, ampak s svobodnimi asociacijami.

## Marina Cvetajeva (1892-1941)

Rodila se je v Moskvi, z 20 letom se je poročila z belim ofocirjem in z njim emigrirala iz Rusije, njena mlajša hči je umrla od lakote, njeno sestro in hčerko so poslali v delovno taborišče v Sovjetski zvezi, moža pa zaprli in ustrelili kot sovražnika ljudstva. Pesnico so evakuirali v Jelabungo, ker je zapuščena in izčrpana od lakote naredila samomor.

### ŽIVLJENJU

Pesništvo Marine je strastna izpoved nemirne, ponosne in uporne narave. Teme in motive zajema iz svojega lastnega življenja (ljubezen, vojna, trpkost, emigracije, tujstvo, samota) oz antčne mitologije in ruske folklore. Njen jezik je ekspresiven, aforističen, asociativen in igriv, ritem pa polen ostrih prelomov. V pesmi Življenju je poudarjen lik nemirne, strastne in nepodredljive ženske.

## Thomas Stearns Eliot (1888-1965)

Je bil osrednja pesniška osebnost angleške književnosti po prvi svetovni vojni in tudi prvi izraziti angleški pesnik mesta in mestnega življenja. Njegova poezija je zelo intelektualistična, saj upesnjuje predvsem čustveno in duhovno jalovost človeka in pusto pokrajino sodobne industrijske civilizacije. Njegovo pesništvo je temelji na tradiciji simpolizma in imaginizma, a je izoblikoval svoj slog. Njegova tehnika je z nenehnim širjenjem asociacij in tokom zavesti spominja na tehniko modernega romana.

### PUSTA DEŽELA

Osrednja ideja pesnitve Pusta dežela (1922) izhaja iz podobe o pusti, jalovi zemlji, podoba evropskega življenja po prvi svetovni vojni, ki ga

pesnik doživlja kot čas moralnega kaosa, nihilizma, in duhovne izpraznjenosti. Občutku brezizhodnosti se pridružuje želja po odrešitvi.

## Manifest futurizma

MANIFEST- je programatični povzetek ciljev določenega umetnostnega ali literarnega gibanja. V njem njegovi pripadniki predstavljajo svoja teoretska načela in svoje umetnostne postopke.

Manifest futurizma je zavračal tradicijo in se zavzemal za moč, hitrost, gibanje, nasilje, industrializirano civilizacijo in tehniko. Povezal se je s fašizmom. Poudarjali so avtonomijo umetnosti in jezikovno eksperimentiranje - uvajanje neologizmov in vulgarizmov .

## Manifest dadaizma

Beseda dada simbolizira najprimitivnejše razmerje do resničnosti, ki nas odbija. Življenje se kaže kot zmešnjava šumov, barv in duhovnih ritmov, ki jo dadaistična umetnost nemoteno sprejema vase, z vsemi senzacionalnimi kriki in mrzlicami predrzne psihe in celotne brutalne resničnosti. Nastal je iz protesta zoper vojno, meščansko družbo in njene kulture, te so mu postale predmet satirične destrukcije. V literaturi je dadaizem zagovarjal vrnitev k otroški neposrednosti, primitivnosti in spontanosti. Zavzemali so se za avtomatično pisanje brez razumskega nadzora, za razbitje skladnje ter poudarjanje zvočne podobe verza, ki postane pomembnejša kot besedni smisel.

## Manifest nadrealizma

Breton je nadrealizem opredelil kot prikazovanje nadnaravnega, nedoumljivega in izražanje višje stvarnosti v obliki asociacij pod vplivom nezavednih duševnih mehanizmov. Gre za čisti psihični avtomatizem- pomeni zapisovanje misli brez zavestne kontrole ali volje. Mnogo nadrealističnih umetnikov gleda na svoje delo kot izražanje filozofskih idej skozi njihove umetnine. Nadrealizem se je razvil iz dadaizma, ki je ustvarjal anti-umetnost, medtem ko nadrealizem poudarja pozitivno mišljenje. Nadrealizem naj bi bil sredstvo za ponovno združitve zavednega in nezavednega tako, da bi se svetova sanj in fantzij združila v vsakdanjem realnem svetu v absolutno realnost, nadrealnost.



# Slovenska književnost med vojnama (1918-1941)

Pomembne iztočnice so še leto 1919, ker dobimo Univerzo v Ljubljani, 1939 dobimo Akademijo znanosti in umetnosti. To obdobje je bilo zgodovinsko in politično zelo razgibano. To je bil čas družbenih preobrazb, ki so bile posledica svetovne vojne in prve proletarske revolucije, razpada Avstro-Ogrske monarhije in nastanka novih držav (tudi države SHS, kjer smo Slovenci prvič zaživel kot delno svoboden narod brez nemške nadoblasti).

V tem obdobju prevladujeta dve literarni smeri:

- EKSPRESIONIZEM: 1918-1930 (Kosovel, brata Vodnik, Grum)
- NOVA STVARNOST- novi realizem približno od 1920 pa do konca tega obdobja

V tem obdobju sta izhajali dve reviji – Ljubljanski zvon ter Dom in svet, ustanovljena pa je bila revija z do sedaj najdaljšim statusom- Sodobnost.

## Ekspresionizem

Ekspresionizem izraža dvom in razočaranje nad industrializacijo in urbanizacijo, tesnobno občutje ob razkroju humanističnih idealov ter zahteva duhovno preroditev človeka in sveta. Ekspresionisti zavračajo lepoto (Grohar- Sejalec, Munch-Krik), zavračajo naturalistično opisovanje stvarnosti, in novoromantično sanjarjenje. Ekspresionisti razstavljajo svet in ga na novo sestavljajo (motivi vojne, osamljenosti, smrti), imajo željo po boljšem svetu, zgrajenem z novimi vrednotami. Značilnosti so tudi intenzivnost, silovitost, težnja k zgoščenemu izrazu in nizanje protislovnih občutij (muka in radost, osamljenost in bližina ...). Zanimajo tudi avangarde in dadaizem. Ekspresionisti so usmerjeni k človeku in besedi, ki bi imela moč.

### LIRIKA

- Religiozna smer – poskušali so človeka dvigniti iz materializiranega sveta v svet duhovnosti- brata Vodnik, Edvard Kocbek.
- Nereľigiozna smer- razvijo jo Kosovel- meščanstvo je zavedlo svet v kaos, svet propada, kar je treba spremeniti, a ne z Bogom, ampak s stvarnostjo kot tako- Kosovel, Božo Bodušek, Miran Jarc

### PROZA

Se razvije bistveno manj, razvijejo se predvsem kratke novele, njeni predstavniki so Ivan Pregelj, Slavko Grum, Miran Jarc, Anton Leskovec.

### DRAMA

Glavni predstavnik Slavko Grum- Dogodek v mestu Gogi, poleg njega pa še Stanko Majlen.

## Srečko Kosovel (1904-1926)

Kot peti otrok se je rodil v zavedni učiteljski družini, kjer so se mnogokrat selili. Po očetovi upokojitvi so se ustalili v Tomaju. V otroštvu je v bližini Soške fronte doživel prvo svetovno vojno in priključitev Primorske k Italiji.

Po končani osnovni šoli v Sežani, je nadaljeval šolanje na ljubljanski realki (srednja tehniška) in že zgodaj objavljala literarna dela. Študiral je na filozofski fakulteti kar štiri smeri hkrati (pedagogiko, primerjalno književnost, romanistiko in slavistiko). Željo pa študiju v tujini pa je nažalost prehitela njegova smrt. Kosovel je bil glavni pobudnik za literarni klub Ivan Cankar, pisal je v Mladini, urejal je revijo Lepa Vida, želel je ustanoviti novo revijo, pripravljala je recitacijske večere. Želel pa je tudi izdati svojo pesniško zbirko, ki dal jo je v pregled starejšemu bratu (tudi pesniku), brat pa je bil mnenja, da naj pesniške zbirke še ne izda zdaj, naj še malo počaka, da bo odrasel. Tako Srečko za časa življenja ne izda nobene pesniške zbirke. Umre, dan po Veliki noči, ko se prehlajen vrne s potovanja. Njegov pogreb je bil najbolj pomenljiv pogreb, v grob so tudi vrgli slovensko zastavo, čeprav je Primoska takrat spadala pod Italijo.

Leta 1967 so prvič izdani konsi v zbirki Integrali, kasneje sta še Aleš Bereger in Ludwig Hartiger (ki se je tsko navdušil nad Kosovelom, da se je odločil naučiti slovensko) izdala Kosovelovo zapuščino v knjigi Ikarjev sen leta 2004.

V njegovem pesniškem obdobju ločimo tri razvojne faze:

1. IMPRESIONIZEM- (iz tradicije slovenske moderne) v poezijo vnaša drobne vtise zunanjega sveta in te prizore/ situacije poveže z lastnimi čustvi, vzgibi (središče je razpoloženje, največkrat žalostno mirno, melanholično). Toda čutni vtisi in izpovedana razpoloženja so pri Kosovelu prepredeni z bivanjskimi občutji. Najpogostejši motivi so Kras, mati in slutnja smrti.

#### *SLUTNJA*

Sicer ne gre za pravo impresionistično pesem, saj iz impresije preide v ekspresijo. Sprva avtor opisuje potovanje z vlakom, nato pa izgine harmonija in se pojavi tesnoba in slutnja smrti (Kosovelov impresionizem je razpoloženski-tesnobni). Pesem je napisana v NOMINALNEM SLOGU (iz samostalnikov in ukinitiv pridevnika in glagola, prislova ločil, ... čim bolj zgoščen slog, ), verjetno zato ker pesem ne izraža nobenega dejanja, ampak opisati okoliščine in občutenje. Motiva sta potovanje z vlakom in občutja, tema- slutnja smrti, ideja- minljivost in nemoč. Kosovel sicer ohranja kitice, a ima popolnoma svoj slog.

2. EKSPRESIONIZEM- Programska pesem

Moja pesem je eksplozija,  
divja razstrganost. Disharmonija.  
Moja pesem noče do vas,  
ki ste po božji previdnosti, volji,  
mrtvi esteti muzejski molji,                      → s tem je mislil tiste, ki so za blišč  
moja pesem je moj obraz.

#### *EKSTAZA SMRTI*

Je ekspresionistična balada (težnja k deformaciji realnega sveta), zanjo so značilna izostrena občutja in izraz, dinamično nasprotje, disharmonija in dejavno razmerje do sveta. Radikalno etično prenovno človeka bo mogoče uresničiti šele po uničenju starega, izčrpanega sveta. Pravi, da ne moremo

več oprati človeške krivde (ni več vode, ki bi oprala kri), in druge rešitve ni, dokler ne padeva jaz in ti, jaz in vsi, dokler ne umremo pod težo krvi. V tem primeru gleda na smrt kot nekaj pozitivnega, saj ko se bo to končalo, bo svet lahko začel znova. Omenja tudi, da se Evropa zavzema le za kapitalizem (zlata barva), ne pa za dobrobit človeka (vse tone v žgočem, rdečem morju- rdeča barva krvi). Tema je apokaliptična (smrt Evrope), ideja - zahodna civilizacija mora umreti, zato da se svet prenovi (prave vrednote, duhovna revolucija), kar spominja na Sodo in Gomora (apokalipsa v antičnih pripovedkah), Noeta in Mojzesa. Slog je patetičen, čustven z izjemno veliko pesniških figur.

3. KONSTRUKTIVIZEM- smer se je začela v Rusiji, kons je zgradba ali montaža. Kons je zgrajen iz izrazito heterogenih elementov, vzetih iz narave, znanosti, tehnike, politike, kulture, to ga loči od impresionizma. Znajdemo se v svetu nasprotij, nesmislu, popolni relativnosti, ki navidez nima nobene zveze z objektivno resničnostjo. Verz se raztrgan, oblika je prežeta, zato da pesnikova beseda postane neizprosno drzna, odkritosrčna, da zbudi otopelost. Kosovel v svojih konsih pogosto govori o konstukciji sveta, kritizira kapitalizem in tudi o melanholiji do sveta.

#### *KONS. 5*

Kosovel agresivno izrazi svojo kritiko kapitalizma, kjer denar (zlato) velja vse, literatura oz. kultura pa nič (A,B< 1,2,3). Gnoj in zlato oz. kmet in kapitalist= materialnost.

## **Ivan Pregelj (1883-1960)**

Se rej rodil na Tolminskem, na Dunaju je študiral germanistiko in slavistiko. Kasneje pa delal kot gimazijski profesor. Pisal je predvsem prozo in dramatiko. Pisal je romane (Tolminci, Plebanus Joannes, Bogovec Jernej), novele (Matkova Tina, ), vzgojne povesti, drame (V Emase, Berači).

### *MATKOVA TINA*

Matkova Tina sodi med Pregljeva najboljša dela. Ta pretresljivi novelistični epilog o Tolmincih povezuje religiozno, socialno, puntarsko, erotično in materinsko motiviko. Prepletata pa se dva motiva zgodovinski in ljubezenski, eden pomembnejših pa je motiv nezakonske matere. Pripovedovalec je personalni, dogajanje lahko sledimo skozi oči Tine in njenega očeta Matka, dogaja se na poti med Tolminom in Gorico (30 km). Matkova Tina je visoko noseča z nezakonskim otrokom (oče jo zmerja s hudičevko), ki verjame, da bo dete plod ljubezni in mu zato prineslo notranji mir. To preprosto kmečko dekle vodi v Gorico želja, da bi videla svojega pokojnega zaročenca in ga poljubila še zadnjič (motiv Salome), vodi jo volja do življenja. V noveli je izrazito poudarjanje nasprotje med duhovno voljo in telesno močjo. Globoko verjame v božje zakone. Je tragičen lik, ki se bori za legitimno (etično dobro, brez lastne koristi- za dojenčka). Upre se sistemu in kjub visokonosečnosti odide na pot v Gorico. Sama sebe vidi kot grešnico. Njena pot spominja na križev pot, Tina spominja na Marijo, Janez pa s Kristusom (svoje telo žrtvuje za boljše ), oba lika sta nedolžna in čista. Tinino in Janezovo življenje se bo nadaljevalo v njunem otroku. Zmaga legitimno, človek v boju z legalnim pa propade.

Matko (Tinini oče) je jezen, besen in venomer ponavlja puntarsko pesem, kar nam sporoča, da upornosti v njem ni konec. Med drugim je jezen tudi na Tino, ki bo zibala pankarta. Hkrati pa ga zaznamuje očetovska ljubezen, saj ga skrbi zanjo (na poti se trikrat srečata).

V noveli se prepleta veliko stilov- elementi simbolizma (podoba netopirja kot simbol tesnobe, smrti, groze, zvonovi kot opomin k poslušnosti božje besede in cvetoča češnja kot novo življenje oz. njegovo nadaljevanje). Ker je Pregelj študiral barok, se tudi ta stil pojavi v noveli (nasprotje med telesnim in duhovnim, med posvetnim in nabožnim). Tudi tipične svetopisemske značilnosti se pojavijo- Tinine molitve, želja, da poljubi pokojnega moža, motiv Salome, križev pot Tine ... Nazadnje pa se pojavita še ekspresionistični stil kot protest zoper nečlovečnosti, sistemu in privzdigovanje moči ljubezni ter modernistični stil z notranjim monologom, tokom zavesti, nagovarjanja Janeza, ter ko ima Marijo v svojih mislih.